

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Be-reshit

Shelomoh ben Yitṣḥaq

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

DA

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10050

בסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונכחת :
 יז ויתפלל אברהם אל-האלהים וירפא
 אלהים את-אבימלך ואת-אשתו ואת-התו
 וילדו : יח כי-עצר עצר יהוה בעד כל-
 החם לבית אבימלך על-דבר שרה אשר
כא אברהם : ס א ויהוה פקד את-שרה
 כאשר אמר ויעש יהוה לשרה ובאשר
 רבך : ב ותהר ותלד שרה לאברהם בן
 לזקנו למועד אשר-דבר אהו אלהים :
 ג ויקרא אברהם את-שם-בנו הנולד-
 לו אשר-ילדה-לו שרה יצחק : ד ויגמל
 אברהם את-יצחק בנו בן-שמנת ומים
 חמישי כאשר צנה אהו אלהים : ה ואברהם בן
 מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו :
 ו ותאמר שרה צחק עשה לי אלהים כל-
 השמע יצחק-לי : ז ותאמר מי מלל-
 לאברהם היניקה בנים שרה כי-ילדתי בן
 לזקניו : ח ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם
 משתה גדול ביום הגמל את-יצחק :

ט ותרא

רשי

דיקר-עיונין חלף דשלחית ודברתך וחזית
 יתיד וית כל דעימך ועל-כל מה דאמרת
 איתוכחת : יז וצלי אברהם קדם-י ואסי
 יי ית אבימלך וית אתתיה ואמהתיה
 ואתרנחו : יח וארי-מיחד אחד יי באפי
 כל פתח-ולדא לבית אבימלך על-עיסק
 שרה אמת אברהם : א ויי דכיר ית-שרה
 במא דאמר ועבד יי לשרה במא דמלל :
 ב ועדיצת וילידת שרה לאברהם בר
 לסיבתוהי לזמנא דמלל יתיה יי : ג וקרא
 אברהם ית-שום-בריה דאית-יליד ליה
 דיליבת-ליה שרה יצחק : ד ויגד אברהם
 ית-יצחק בריה בר-תמניא יומין במא
 דפקיד יתיה יי : ה ואברהם בר-מאת
 שנין בד-אתיליד ליה ית יצחק ובריה :
 ו ואמרת שרה חדנה עבד לי יי כל דשמע
 יחד לי : ז ואמרת מאן מהימן דאמר
 לאברהם קניס-דתוניק בנין שרה ארי-יליבת
 בר לסיבתוהי : ח ורבא רבא ואיתחסייל
 ועבד

יתק וית כל דעמך . ויש מדרש אגדה אבל ישכילאסן המקרא פירשתי : (יז) וילדו . כתרנוק ואיתרווחו נפתחו נקביהם והוציאו
 לידה שלהם : (יח) בער כל רחם . כנגד כל פתח : על דבר שרה . על פי דבורה שלמה : (א) וה' פקד את שרה
 וגומר . (ב"ק צב) סתן פרעה וזו ללמדך שכל המבקש רחמים על מכירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה שחומר ויתפלל
 וגו' וסמך ליה וה' פקד את שרה שפקדה כבר קודם שרפא את אבימלך : פקד את שרה . כאשר אמר הכריון : כאשר דבר . כל-
 ויכן היא אמירה ויכן הוא דבור . אמירה ויאמר אלהים אבל שרה אשתך וגו' . דבור היה דבר ה' אל אברהם ככרית בין הכתרים שם
 כאמר לא יירשך זה וגו' . והביא הירש משרה : ויעשה ה' לשרה כאשר דבר . לאברהם (ולאברהם בן-גו') : (ב) למועד
 אשר דבר : רבי יודן ורבי חמא (רבי יודן אומר למד שכולך לט' חדשים שלא יאמרו מכיתו של אבימלך הוא ורבי חמא אומר לו' חדשים) :
 למועד אשר דבר אהו . דמליל יתיה את הסועד דבר וקבע כשאר לו למועד אשוב אליך שרט לו שריטה כמותל אומר לו כשתגיע חמה
 לשריטה זו כשנה האחרית תלד (ו) : (לוקניו שהיה זיו איקיטין שלו דומס לו) : (ו) יצחק לי . ישמח עלי ומדרש אגדה הרבה עקרות נפקדו
 עמה הרבה חוליס כתרפאו טובים הרבה תפלות בענו עמה ורב שחוק היה בעולם : (ז) מי מלל לאברהם . לשון שכתות זכות
 (כמו מי פעל ועשה מי כרא אלה) ראוני הוא ומי הוא שומר הכתתו הק"כ מכתיח ועושה : מלל . סינה הכתוב ולא אומר דבר
 גימטריא שלו ק' כלומר לסוף מאה לאברהם : היניקה בנין שרה . ומכובנים לשון רבים כיום המעשה הביאו השרות כניהן עמהן
 והניקה אותם שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק : (ח) ויגמל . לטקף לכתש : (גיטין עה) טעורת
 גדול

בתורה לי לא הוינא קמיסת ואתנחמן מילינא ויבע אברהם ארם לא קריב אבימלך לצפי שרה אנתתיה : יו נצלי אברהם קמס : יא ויאפי : יב אבימלך ותר אנתתיה ולתינתיה ואתברתיה : יג ארם מימד אהיר מימרא ביי באנפי כל צורה בית וולקא לגשיא דבבית אבימלך על עיסק שרה אמת אברהם : יד ויי דכיר ות שרה היקמא דאמר ליה ועבר : יא שרה גימא היקמא דמליל אברהם באלותיה על אבימלך : יב ואיתעברת ויליבת שרה לאברהם פר ית שום קריה דתליד ליה דיליבת ליה שרה יצחק : יד מיקמא עבר לי : יא כל דשמוע יתמה עלי : יז ואקברת בה מתימון מבשרא דבשר לאברהם ואמר עמיקה דתניק קנין שרה ארם יליבת ליה בר לאישון סיכותיה : יח ורבא טליא ואמתסין ועבר אברהם קמימא רבא בוימא דאמתסין ית

בתורה לי לא הוינא קמיסת ואתנחמן מילינא ויבע אברהם ארם לא קריב אבימלך לצפי שרה אנתתיה : יו נצלי אברהם קמס : יא ויאפי : יב אבימלך ותר אנתתיה ולתינתיה ואתברתיה : יג ארם מימד אהיר מימרא ביי באנפי כל צורה בית וולקא לגשיא דבבית אבימלך על עיסק שרה אמת אברהם : יד ויי דכיר ות שרה היקמא דאמר ליה ועבר : יא שרה גימא היקמא דמליל אברהם באלותיה על אבימלך : יב ואיתעברת ויליבת שרה לאברהם פר ית שום קריה דתליד ליה דיליבת ליה שרה יצחק : יד מיקמא עבר לי : יא כל דשמוע יתמה עלי : יז ואקברת בה מתימון מבשרא דבשר לאברהם ואמר עמיקה דתניק קנין שרה ארם יליבת ליה בר לאישון סיכותיה : יח ורבא טליא ואמתסין ועבר אברהם קמימא רבא בוימא דאמתסין ית

רשב"ם

מהר ומתן וכדכתיב וימנעו כותן לאכזיב ולאמה : הכה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל אלקי כסף שנתתי לאחריך מתחלה כבוד גדול הוא לך וכסות עינים של כל בני ביתך אשר אתך וגם לכל העולם של אים זכנוך לנחאי לומר אשה זו מנהג הפקר כהן כה אבימלך כי הכיל ידעו כי כבוד לקחה ובעל כרחיה החזירה : כסות עינים של איראון לנחאי כדכתיב וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ : וכסות כללן כהן לכוחו כתב לראות כן : עיני תראינה בה : ומתוכנין עיניו : וכסות מפורס ומתוכננה יפה כי דרך כבוד נהגתי כן ואלתשימי ללכך רק טוב : והו עיקר לפי פשוטו כי לכבוד של שרה אמר אבימלך כל זה ולא לקתרה ולהוכיחה : (ו) כחוק שמחה של תענון : (ז) ותאמר מי מלל לאברהם : כלומר ידעו ויכינו כל השומעים מי הוא האלהים שמלל לאברהם להיות לוכן עשרה כי היגינה כניס ערה אחרי וקתה ולוקונו של אברהם כי ארץ גדול כאלהים : (ח) ויגמל : כדלמן הדדים כדכתיב כגמול על גמלך חותו

מהר ומתן וכדכתיב וימנעו כותן לאכזיב ולאמה : הכה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל אלקי כסף שנתתי לאחריך מתחלה כבוד גדול הוא לך וכסות עינים של כל בני ביתך אשר אתך וגם לכל העולם של אים זכנוך לנחאי לומר אשה זו מנהג הפקר כהן כה אבימלך כי הכיל ידעו כי כבוד לקחה ובעל כרחיה החזירה : כסות עינים של איראון לנחאי כדכתיב וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ : וכסות כללן כהן לכוחו כתב לראות כן : עיני תראינה בה : ומתוכנין עיניו : וכסות מפורס ומתוכננה יפה כי דרך כבוד נהגתי כן ואלתשימי ללכך רק טוב : והו עיקר לפי פשוטו כי לכבוד של שרה אמר אבימלך כל זה ולא לקתרה ולהוכיחה : (ו) כחוק שמחה של תענון : (ז) ותאמר מי מלל לאברהם : כלומר ידעו ויכינו כל השומעים מי הוא האלהים שמלל לאברהם להיות לוכן עשרה כי היגינה כניס ערה אחרי וקתה ולוקונו של אברהם כי ארץ גדול כאלהים : (ח) ויגמל : כדלמן הדדים כדכתיב כגמול על גמלך חותו

מכלל יופי

האלף כסף נתתי לאחריך או טעמו שאברהם יהיה סנה שיקנה לך בו כסות גאה של אישונה כוסת עלזה שכלם שהיא עשויה עינים עינים ידעו שאבימלך לא קרב אליה וכן פירושו בכ"ר : (לכר) אשר אתך) וכן לכל אשר השפחות וכני בית העומדים לשמשך : (ונבחת) : חס דברי משה אמר שעם כל אלה הרברים שארעו לך באמרה אחי הוא עם פרעה ועם אבימלך נוכחה שרה ונוכרה מאמור אחי הוא וז"ו ונבחתו כו כראייתו וישא אברהם את עיניו : ובפירוש זאלו היה מלה הוכחה דברי אבימלך לשרה היתה התיורגושה והנה היא רפה והיא במקום הא הנקבה הנסתרת כמו ישעיה כג ונשבת צור : וכן כמכלל והומרה כוהא בתיו ורבך כו קטוצה מפני הפסק : (יו) (ויתפלל אברהם) : אמרו על התחנה והבקשה כבנין התפעל לפי שהתפלל יבקש ממנו שישפטנו ברחמיו ולא יפנה לרוב הרעיה שעשה כיהמשפט הוא שיעווב לו מעונותיו ולא יזכרם לובלם כמ"ש הגביא

האלף כסף נתתי לאחריך או טעמו שאברהם יהיה סנה שיקנה לך בו כסות גאה של אישונה כוסת עלזה שכלם שהיא עשויה עינים עינים ידעו שאבימלך לא קרב אליה וכן פירושו בכ"ר : (לכר) אשר אתך) וכן לכל אשר השפחות וכני בית העומדים לשמשך : (ונבחת) : חס דברי משה אמר שעם כל אלה הרברים שארעו לך באמרה אחי הוא עם פרעה ועם אבימלך נוכחה שרה ונוכרה מאמור אחי הוא וז"ו ונבחתו כו כראייתו וישא אברהם את עיניו : ובפירוש זאלו היה מלה הוכחה דברי אבימלך לשרה היתה התיורגושה והנה היא רפה והיא במקום הא הנקבה הנסתרת כמו ישעיה כג ונשבת צור : וכן כמכלל והומרה כוהא בתיו ורבך כו קטוצה מפני הפסק : (יו) (ויתפלל אברהם) : אמרו על התחנה והבקשה כבנין התפעל לפי שהתפלל יבקש ממנו שישפטנו ברחמיו ולא יפנה לרוב הרעיה שעשה כיהמשפט הוא שיעווב לו מעונותיו ולא יזכרם לובלם כמ"ש הגביא

חריש

חיות
מרת
ואסי
היה
באפי
עיסק
שרה
לל
בר
וקרא
היה
קרה
קמא
מארה
שמע
אמר
ליבת
חסיל
והוילאו
ת שרה
ויתפלל
כליה
ריס
למועד
סיס
יעתה
גמקדו
תחיות
ור דבר
עמיה
שורה

ט וירא שנה את-בן-הגזר המצרית
 אשר-ילדה לאברהם מצחק : י ותאמר
 לאברהם גרש האמה הזאת ואת-בנה כי לא
 יירש בן-האמה הזאת עם-בני עס-יצחק :
 יא וירע הדבר מאד בעיני אברהם על
 אודת בנו : יב ויאמר אלהים אל-אברהם
 אל-ירע בעיניך עליהנער ועל-אמתך כל
 אשר תאמר אנך שנה שמע בקלה כי
 ביצחק יקרא לה זרע : יג וגם את-בן-
 האמה לגוי אשימנו כי זרעה הוא :
 לד וישכם אברהם בבקר ויקח-לחם ותמת
 ג מים ויתן את-הגזר שם על-שכמה ואת-
 הילד וישלחה ותלך ותמע במדבר באר
 שבע : טו ויכלו המים מן-החמת ותשלך
 ה את-הילד תחת אחד השיחים : טז ותלך
 ותשב לה מגד הרחק במטחוני קשת כי
 אמרה אל-אראה במות הילד ותשב מגד
 ותשא את-קלה ותבך : יז וישמע אלהים
 ז את קול הנער ויקרא מלאך אלהים אל-
 הגזר מן-השמים ויאמר לה מה-לך הגזר
 אל

ועבד אברהם משתיא רבא ביומא דאיתחטיל
 ית-יצחק : ט ונתת שנה ית-בן-הגזר
 מצריתא דילידת לאברהם מחאיך :
 י ותמרת לאברהם תריד אמתא דרא
 ויתגרה ארי לא יירת בר-אמתא דרא
 עם-ברי עס-יצחק : יא ובאיש פתגמא
 לחדא בעיני אברהם על עיסק בריה :
 יב ואמר יי לאברהם לא-יבאש בעינך
 על-עולימא ועל אמתך כל דתימר לך
 שנה קבל מנה ארי ביצחק ותקרון לך
 בנין : יג ואף ית-בר-אמתא לעמא
 אשוניגיה ארי בקך הוא : יד ואקדים
 אברהם בצפרא ונסיב לחמא ורוקבא דמא
 ויהב להגזר שווי על פתפיה וית-רבא ושלקה
 ואזלת ופיעת במדברא באר שבע :
 טו ושלימו מוא מן-רוקבא ורמת ית-
 רבא תחות חד מן-אילנא : טז ואזלת
 ויחיבת לה מקביל ארחיקת במיגד בקשתא
 ארי אמרת לא-אחוי במותיה דרבא ויחיבת
 מקביל וארימת ית-קלה ובכת : יז ושמיע
 קדם-יי ית-קליה דרבא וקרא מלאכא דיי
 להגזר

דשי

גרול - שהיו שם גדולי הדור מסופר ואכילתך : (ב"ר) (ט) מצחק - לשון ע"א כמו שאלה (שמות לב) ויקומו לנחק -
 דבר אחר לשון גלוי ערוות כמו דתימה לנחק כי : ד"א לשון רימה כח דתימה שמואל ב' ב' יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו
 וגו' (עס כני וגו') מתשוכת שרה כי לא יירש בן האמה עם בני אהרן (כח דתימה) שהיה מדיב עם יצחק על הירושא ואומר אני בכור ונטול
 פיסים ויולאים כשרה ונטול קשתו ויורה כוונתו כד"א (בושליכו) כמתלהלה היורה זקיס וגו' ואמר הלא חזקת אני (י) עם בני
 עס יצחק : (ב"ר) וכיון שהיא בני אשילו חס אינו הגון כיצחק אז הגון כיצחק אשילו אינו בני חין זה כדאי לירש עמו ק"ו עם בני עס יצחק
 ששתיין כו : (יא) על אודות בנו - (ב"ר) שמוע שיאל לתרבות רעה - ופשוטו על שאומרת לו לשלחו (יב) שמוע בקולה -
 (בקול ר"ה שנה) למדנו שהיא אברהם טפל לשרה כנביאות : (יד) לחסוחמת מים - ולא כסף וזה לפי שהיא מנוא על שיאל
 לתרבות רעה : ואת הילד - אף הילד טס על שכמה שהנטיה כושרה עין רעה וחתו חתה ולא יכול לולך ברגליו : (ב"ר)
 ותלך וחתה - חזרה לגלולי בית אביה : (ב"ר) (טו) ויכלו המים - לפי שדרך חוליס לשתות הרכה : (טז) מגד - מרחוק : (כ"ר)
 כמותו קשת : כשתי טיחות והוא לשון יריות חן כלשון מננה שהטיח בחשתו ועל סס שזרע יורה כתן - ואם חלית היה לו לכתוב כמותו
 קשת משפט ה"ו ליכנס לאלו כמו (שיר השירים ב) בחגווי הסלע מגזרת (ישעיה י"ט) והיתה אדעת יהודה למצרים לחנף ועגזרת
 (תהלים קו) יתגונו ויטעו כשכור וכן
 תהלים

נת יצחק : ט ופמת שרה ית בקא דהגר מיצרימא
דילידת לאבדקום מנחך לפולחנא נבכרמא וגחין לוי :
ואמבת לאבדקום טרוד ית אמתא ודא ית בקא ארום
לית אנושיר למיורר בר אמתא ודא עם בני נגה קרבא
עם יצחק : יא ובאיש פתגומא להדא בעיני אבדקום על
עיסק ישמעאל בריה דופלח לפולחנא נבכרמא :

יב ואמר : לאבדקום לא יבאיש בעינך על טליא די נפק
מפרכיתך ועל אמתך דאנת מתריף כל דהנימר לך שרה
נקביל מינה דנבאמתא היא ארום ביצחק ותקרוו לך בגין
ודין בר אמתא לא מתתם בדרדך : יג ואירפ ית בר
אמתא לעם ליטטים אשויניה ארום בךך הוא : יד
ואתרים אבדקום בצפרא ונסיב לתקוא וקרנא דמיא
ויבכ להגר שני על בתשא וקשר לה
במיתקנא לאווינע דאמתא היא ית ריבא
ופטרה בגיטא ואולת נטעת מן ארמא
למדכרא דסמיך לבידא דשבע : טו
ובונו בעונו דמטו לפיתחא דמדכרא
אדכרו למיטעי במר פולחנא
נבכרמא ולקח ישמעאל באישא
אמירתא וישתו כל מיא עד די
שלימו כל מיא מן קרווה
ואתחריף ואתקליש בשריה
וסוכרונה ואשמלהיפת וקרא
לבסלתא דאיבא ולא עגא ויתא
ומן יד טלקת ית ריבא מחות
חד מן אלניא : טז
ואולת ויתבת לה לקשר חד
ופלקר ית פולחנא נבכרמא
ארזתקרת מן בקה קשיעור
מינך בקשמתא ארום אבנת
לית אגא יבלא למיחמי
במיתא דטליא ויתבת מקבל
בקה ואבית ית קלה וכתב : יז
וישמע קנס ית קליה
דטליא בגין זכיתיה דאבדקום
וקרא מלאקא בן להגר מן
שמיא ואמר לה מרה לך
הגר לא תסמיפין ארום שמיע

ירושלמי

וישלימו מיא מן קרנא וטלקת ית טליא :

פולחנא נבכרמא ולקח ישמעאל באישא אמירתא וישתו כל מיא עד די שלימו כל מיא מן קרווה ואתחריף ואתקליש בשריה וסוכרונה ואשמלהיפת וקרא לבסלתא דאיבא ולא עגא ויתא ומן יד טלקת ית ריבא מחות חד מן אלניא : טז ואולת ויתבת לה לקשר חד ופלקר ית פולחנא נבכרמא ארזתקרת מן בקה קשיעור מינך בקשמתא ארום אבנת לית אגא יבלא למיחמי במיתא דטליא ויתבת מקבל בקה ואבית ית קלה וכתב : יז וישמע קנס ית קליה דטליא בגין זכיתיה דאבדקום וקרא מלאקא בן להגר מן שמיא ואמר לה מרה לך הגר לא תסמיפין ארום שמיע

קדם

רש"י

(תלים סח) קמו ארץ ונגזרת קנס : (ותשב מנגד) : כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק : (יז) (את קול הנער) : מכאן ציפה הפלת החולה מתפלת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל : (ב"ר) (באשר הוא עם) : (ד"ה יז) לפי מעשים אשהו עושה עכשיו הוא

באר רחובות דקדוקי רש"י

דכרי (אדריד) : (ז) מלה זמנאלת על שתי אופנים אינן ראשון בשתי סוגל וכלתו דגש תוך השי"ן כנה קשת ונקראת שם דכר קשת (איין כונו) וכן המור שם דכר הוא (איין איול) אופן שני כפתול תחת הקוף וקוץ תחת הסין וגם דגש תוך השי"ן כנה קשת ונקרא שם ההואך פירושו הדיכור מוסכ וקאי על האופן העוסק באומנות קשתכוז קשת איין כונו וכן נקרא שם התולר הוא (איין איול ערייכר) וכן צ"ל (איין יאגור) וזה דקלמור רש"י קשת עושרת האומנות

רשב"ם

איתו : בים הנחל : שעה אזי נשתה פניו שמיניו כשחולל כחש גמלתו הביאתו שילה וקרבנות עמו : (ט) ונחמך שכבר גדל הרבה ולא רתה להשקות עוד מן ירדה להחיות סירושת אביו עם יצחק : (יב) יקרא לך יעקב בריתי סתקיוותי לזרעך לתת להם את ארץ כנען כדכתיב כיגור יהיה זרעך וגו' על יצחק הסטחתיך : (יד) ונתת כחודכר באר סביב לפיכך ויכלו מים עין החמת סאלו הלכה דרך ישר הים מספיק לה החמת מים שנתן לה אברהם עד המלון : (טו) כמעוזי . כתרגום . : (יז) באשר הוא עם לפי סלף

מכלל יופי

חדשים משנולד כמו שאו"ל : (ט) (מוצחק) מלעיג : (י) (וחמת מים) כפתח המים והוא נאר וחמת מים שהיין בו מים ומענינו תבין הסרונווה חסמיכות שקומכוס הכלי אל מה שיש בו הוא הרבה בלשון : (ואת הילד) . הלחם והחמת שם על שכמה ואת הילד שילך לפניו כיבן ט"ו שנה היה : (ותתע) : שרשו תעה ומשפטו תרעה מרדקל : (טו) מן (החמת) : כשיש נקודות וי"ם בחמש (השתיים) : ענינו אילנות : (טז) (מנגד) : כאשר חמלה הזאת עם מה

אֲבִימֶלֶךְ בְּיָמֵי שְׁמֵעַ אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנְּעָר
בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם : יח קוֹמִי שְׂאֵי אֶת־הַנְּעָר
וְהַחֲנִיקִי אֶת־יָדָךְ בּוֹ כִּי־לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימֵנו :
יט וַיַּפְקֵחַ אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֲמַת מִיָּם וַתִּזְעַק
אֶת־הַנְּעָר : כ וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנְּעָר
וַיַּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר וַיְהִי רֹבֵה קֶשֶׁת : כא וַיֵּשֶׁב
בְּמִדְבַר פָּאָרָן וַתִּקְחֵה־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם : פ כב וַיְהִי בַעַת הַהוּא
וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֵל שֶׁר צִבְיָא אֶל־
אֲבֵרְהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ כְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה
עֹשֶׂה : כג וַעֲתֵדָה הַשְּׂבִיעָה לִי בְּאֱלֹהִים
הַזֶּה אִם־תִּשְׁקַר לִי וּלְגִינִי וּלְנַכְרֵי בְּהֶסֶד
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־נָתַתָּה בָּהּ : כד וַיֹּאמֶר אֲבֵרְהָם אֲנֹכִי
אֲשַׁבֵּעַ : כה וְהוֹכַח אֲבֵרְהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ
עַל־אֲדוּרַת בְּאֶרֶץ הַמִּצְרַיִם אֲשֶׁר גָּלוּ עִבְדוֹ
אֲבִימֶלֶךְ : כו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי
מִי עָשָׂה אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־
הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִתי הַיּוֹם :
כז וַיִּסַּח אֲבֵרְהָם צֹאן וּבָקָר וַיָּחֵן לְאֲבִימֶלֶךְ
וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית : כח וַיָּצַב אֲבֵרְהָם
אֶת־שִׁבְעַת כְּבָשָׂת הַצֹּאן לְבְדָהָן :
וַיֹּאמֶר

ששי

לְהַנְּר מִן־שְׂמֵיָא וַאֲמַר לָהּ מַה־לִּיךְ הָנָר לָא
תְּהַלִּין אֲרִי־שְׂמִיעַ קְדַם־יִי לְקַלִּיהָ דְרַבִּיָּא
בְּאֶתְרֵיהּ הוּא תַמָּן : יח קוֹמִי טוּלִי יֵרֵד־
רַבִּיָּא וְאַתְקִיפִי יַת־יָדָךְ בֵּיהּ אֲרִי־לַעַם שְׂמִי
אֲשׁוּנִיָּה : יט וּגְלָא יִי יַת־עֵינֶיהָ וַחֲזוּת
בִּירָא דְמֵיָא וְאֶזְלַת וּמְלַת יַת־דוּקְבָא מֵיָא
וְאַשְׁקִיאַת יַת־רַבִּיָּא : כ וַחֲזוּ מִימְרָא־
דִּי בְּסַעֲדִיהָ דְרַבִּיָּא וּרְבֵּא וַיְתִיב בְּמִדְבַּרָא
וַחֲזוּ רַבִּי קֶשֶׁתָא : כא וַיְתִיב בְּמִדְבַּרָא
דְּפָאָרָן וְגִסְבַּה־לִּיהָ אִמִּיהָ אֶתְתָא מֵאֶרֶץ־
דְּמִצְרַיִם : כב וַחֲזוּ בְּעֵדְנָא הַחַיָּא וַאֲמַר
אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֵל רַב־חִילִיָּה לְאֲבֵרְהָם לְמִימְרָא
מִימְרָא־דִּי בְּסַעֲדָךְ בְּכַל־דְּאֵת עֵבֵד :
כג וּכְעַן קָיִים לִי בְּמִימְרָא־דִּי הִקְא
דְּלֹא תִשְׁקַר בִּי וּבְכָרִי וּלְבַר־רַבִּי כְּטִיבוּתָא
דִּי עֲבַדְתִּי עִמָּךְ תַּעֲבִיד עִמִּי וְעַם־אֶרֶץ־
דְּאִיתוּתְבָתָא בָּהּ : כד וַאֲמַר אֲבֵרְהָם אֲנָא
אֲקִיִּים : כה וְאֹכַח אֲבֵרְהָם יַת־אֲבִימֶלֶךְ
עַל־עֵיסַק בִּירָא דְּמֵיָא דְּאָנְסוּ עִבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ :
כו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מֵאֵן עֵבֵד
יַת־פְּתָנְמָא הַרִּין וְאַף־אַתָּה לֹא־חֲזוּתָ לִי
וְאַף־אֲנָא לֹא־שָׁמַעְתִּי אֱלֹהִין יוֹמָא דִּין :
כז וַיִּסַּח אֲבֵרְהָם עֹאן וַחֲזוּרִין וַיְהִיב לְאֲבִימֶלֶךְ
וַאֲמַר תְּרִוּיָהּ קָיִים : כח וַאֲקִים אֲבֵרְהָם

יח

דש"י

הוא נדון ולא לשי מה שהושיעתי לצמות לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים וזופרים רבונם של צולם מי שעתיד ורעו להמית כתיב בנחמה אתה
פעלה לו בחר והוא משיבם עכשו מה הוא עדיק או רשע חזרו לו לדיק (ר"ל כענין זה שאינו רצוי לעונם מיתה כענין ודוק) חזרו להם לפי
מעשו של עכשו חזרו וזכו בלשון חזרו והוא שם וידין המית את ישראל בנחמה כשהגלם כסוכדנר שנאמר (ישעיה כא) ונשא כערכונו לקרחת
נחמה התו מוסונו כשהימולכין אותם חזל גרביים היו ישראל חומרים לשכאים ככקסה חכם סולימונו חזל בני דודימוסחחאל ורחונו עלינו
שנאמר (שם) חוראת דגניש של תקרי דגניש חלא דודים חלא ונחמי לקרחתם ונחמיין להם כשר ודג נגוח ומודות נחמיים כסכורים
יעתל

יונתן בן עוזאל

נת

קדם יי' את קליה דטליא ולא בן יתיה לפגם עובדיו כישא דהוא ערוד למעבר אלהיו בנין ונחיה דאברהם חס עליה
קאבר דהוא מן : יח אונקופי טרלי ית טליא ואחיקופי ית יודך ביה ארום לעם רב אשויגיה : יט וגלי יי' ית
ענהא ואחיקלי לה בירא דמיא ואולת ומלת ית קרונה מיא ואשקשה ית טליא : כ ונהה מימרא בן פסערה דטליא
ירבא ותיב במדברא ונהה גליף בבי משווחא : כא ויהיב קבדקרא דפארן ויסיב איתקא ית עדישא ותרבה ויסיבת
ליה אמיה ית פטימא איתקא מארעא דמארים : כב ונהה קענדא בהיא ואמר אבימלך רביכול רב חיליה לאברהם
למימר מימרא בן פסעך בכל מה דאנת עבד : כג וקשו קוים לי כמימרא בן הקא אין תשקה פי בכרי וקבר קרי
קטיכותא דעקרית עמו מעבד עמי ועם ארעא דנרקא קה : כד ואמר אברהם וגוי : כה וארעופת אברהם עם
אבימלך על עיסק בירא דמיא דאגסו ליה עבדי אבימלך : כו ואמר אבימלך לא יבענא . מן היא דעבר ית פתוקמא
דקין וארף אנת לא הוית לי וארף אגא לא שמענא מן חובנין אלהו יקא בין מקד : כז ודבר אברהם וגוי :
כח ואקים אברהם ית שבע חרפן כלחודיהו ואפך שינון מן חורי :

עישא ?

ואמר

רשי

ישראל סהס מלאים מים וכשחכניסו לתוך עיופותחו הרוח נכנסת בגופו ומת (כ) רובה קשת יורה חלים בקשת . קשת . על אש
פאומנות כמו חמר גמל ייד לפיכך השו"ן מודגשת (ז) הוה יוסכ במדבר ומלסטיס את העופרים הוא סנאנור ידו בכל וגו' : (כא) מארץ
מצרים . ממקום גדוליה סנאמר ולה שפחה מנרית וגו' . היינו דאמרי אינשי זדוק חושרא לאורא אעיקרי קאי : (כב) אלהים עמך .
לפי שראו סינא משכנת סדום לשלום ועם המלכים כלם וכעלו כידוונסקדה אשתו לוקוניו : (כג) לניני ולנכרי . עד כאן רחמי האב על
הבן : כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמרי . שאמרתי לך הנה ארצי לפניך : (כד) והוכיח . כתובת עמו על כך
בעבור

באר רחובות דקדוקי רשי

האומנות אין בוגיר וכן מקור צד וזה שמיים לזיך השין מודגשת : (ז) רע דמלות דמלל ירית
לקח רשי מן האונקלום ומשום דקשיא לאונקלום דלפשוטו דקאי מלת אותו על אברהם (זו צייט דו גאט האט מיט
אברהם גרעט) אס כן למועד אשר דבר איתו משני ליה לכן תירגם האונקלום דמלל יתיה וקאי מלת אותו על המועד (זודעם
צייט או גאט גרעט האט) ולכן הוסיף רש"י על דכתי האונקלום : את המועד דיבר וקבע לכאד היטב סוגית אונקלום ומשום
דקיימא לן דמלת אתו כן מלת אותו נתקבו לפעולת היוצאות לדבר אחר ודברת המועד פועל עומד הוא אס כן אכתי תקשה הילך יתכן
לדעת האונקלום מלת אותו לכן הוסיף רש"י שרשלו שריט' וכו' ורצה לומר לא זו שיהי שם דברת המועד אלא חף זו שקבע לו סימן כשריטת
הכותל ואס כן קאי מלת אותו

רשב"ם

שלא היתה רואה לזו שהרי כתרקת וואותו מקום הולך לומר כמקום אשר הוא שם נתן לואת המים : (כ) רולה קשת מושך בקשת
ושני גרות הן . וימררה ורבונו יסכו עליו רבו מלשון רב כמו סוכו מין סכס . שומו שמים מן שמו דומו יושבי אי . מן דנונה דקה כולם
ככלים כלות אחרונה . אבל רובה עונות רבה . עשה . סגה . קנה שיאמר עשה . סגה . קנה : (כא) בעדכר פארן .
כדכתיב והוא יהיה פיה אדם : (כב) ויהי בנת ההיא שאלך יחזק משה וידע אבימלך ניסים שעשה לו הקב"ה לכן כאו עתה לכרות
ברית עמו : וכן כל כשת ההיא נריך לפרש לפי העליונה : (כג) ולנכרי בן סטי :

ויטיע

מבלל יופי

תנינא אל וסימן ר"ל (יח) (והחזיקי) . ענינו
שחזיק בו לתקף אותו בחזקה והוא כענין אחיזה :
(כ) (וגדל) בעושר ובנכסים (ויהי רובה) בפירוש כתרונם נער
דביא תקיפת תאר בפריסוגב ופירושו יורע לעשות
הקשהות או יורה בהסוכר"ארכימא קשתא
או יהיה שם כפלים שבת ופירוש רובה מורה החצים בקשת
ויהיה קשת חסר בירי השמוש כאלו אמר רובה בקשת :

והנכון סכל אס אשר יבא על
סכונה ענינו שלאוכן אס איתם
תכואו אלה הארץ שלא איתם תכואו
אל הארץ :
ועם הארץ . עם אנשי
הארץ כמו וישמעו
עמרים :

שלא

כט ויאמר אבימלך אל-אברהם מה הנה
 שבע כבשת האלה אשר הצבת לבדנה :
 ל ויאמר כי את-שבע כבשת תקח מירי
 בעבור תהיה לי לעדה כי הפרתי ארתי
 הבאר הזאת : לא על-כן קרא למקום
 זהווא באר שבע כי שם נשבעו שניהם :
 לב ויכרתו ברית בבאר שבע ונקס אבימלך
 ופיכל שר-צבאו וישבו אל-ארץ פלשתים :
 לג וישע אשל בבאר שבע ויקרא-שם
 בשם יהוה אל עולם : לד ויגר אברהם
 שביעי בארץ פלשתים ימים רבים : פ
כב א ויהי אחר הדברים האלה והאלהים
 נסה את-אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר
 הנני : ב ויאמר קח-נא ארתי-בגד את-
 יחידך אשר-אהבת את-יצחק ולך-לך אל-
 ארץ הקדשה והעלהו שם לעלה על אחר

ההרים

רשי

ית-שבע חורפן דין בלחוריהן : כט ואמר
 אבימלך לאברהם מה אינן שבע חורפן
 אילין דאקימתא בלחוריהן : ל ואמר
 ארי ית-שבע חורפן תקביל מן-ידי בדיל
 דית-הילי לסקהו ארי הפרית ית-בירא
 קדין : לא על כן קרא לאתרא ההוא
 באר-שבע ארי תמן קיימו תרניהון :
 לב ויגורו קיים בבאר שבע וקס אבימלך
 ופיכל רב חיליה ותבו לארע פלשתאי :
 ונציב נציבא בבאר שבע וצלי תמן בשמא
 דיי אלהא דעלמא : לד ואתותב אברהם
 בארע פלשתאי יומין סגיאין : א והנה
 בחר פתנמיא האילין ויג נסי ית-אברהם
 ויאמר ליה אברהם ויאמר הא-אנא : ב ואמר
 דברי-בגין ית-בגד ית-יחידך דרחמת ית-
 יצחק ואיזיל לך לארעא פולחנא ואסקיה

קדמי

(ל) בעבור תהיה לי . זאת לעדה . לשון עדות של נקבה כמו ועדה המזכה : כי הפרתי את הבאר . מריכוס היו עליה
 רובי אבימלך ואומרים אהנו חפרנו אחרו כינים כל מי שיתראה על הכאח ויעלו המים לקראתו ושלנו היו ועלו לקראת אברהם :
 (לג) אשל . רכוש וחלף אחר פרדס להביא מוננו פירות לאורחים כסעודה . ואד אינר סונדק לאכסניא וכו' כל מיני פירות .
 ומנינו לשון נטיעה כאלהים שנאמר (דניאל יא) וישע אהלי אשדנו : ויקרא שם וגו' . על ידי אותה אשל הנקרא שמו של הקס"ה אלוה
 לכל העולם לאחר שאוכלין ושותים אומר להם כרכו לנו שאכלתם משלנו ספורים אתם שמשלי אכלתם משל מי שאמר והיה העולם אכלתם :
 (סוטה י') : (לד) ימים רבים . מרוכס על של חכרון בחכרון עשה כ"ה שנה וכלן כ"ו שהרי בן ע"ה שנה היה כנאמתו אחרן . אותה
 שנה ויבא וישב באלוני מנרא שלא חזינו קודם לכן שתישב אלא שם שבכל מקומותינו היה כאלה חונה וכוסע והולך שנאמר ויעבור
 אכרס . ויעתק משם . ויבירעכ וירד אחרס ונרניה . וכמזרים לא עשה אלא שלשה חדשים שהרי שלחו פדעה מיר ילך לחסעו עד
 ויבא וישב באלוני מנרא אשר בחכרון שיש עד שנהפכה סדום מיר ויקע ונאס אפיס מפני כושה של לוט וכל ארץ פלשתים וכן נ"ע
 שנה היה שהרי בשלישי למילתו כהו אללו המלאכים הריב"ה שנה וכלן כתיביונים רכוס מרוכס על הראשונים ולא כל הכתוב לסתום
 אלא לפרש וחס היו מרוכס עליהם שתי שנים אז ויתר ר"ה ופרשם וכל כרתך אינם יתרים ויתר משנה הרי כ"ו שנה מיר יבא משם וזמר
 ליחרון ואותה שנה קדמה לפני עקדתו של יצחק י"ב שנים . כך בסד' עולם (ב"ר) : (א) אחר הדברים האלה . יש ערבותינו
 ת חוים (סנהדרין פט) אחר דכריו של שטן שהיה נוקטב . ואומר מכל סעודה שפשה הכרה לא הקריב לפניו פר אחד או חיל אחד
 אחר לכולם עשה אלה כשבילכו אלו הייתי אומר לזכח אותם לפני לא היה מעכב . ו"א אחר דכריו של ישועאל שהיה נוסף על
 יצחק שכל כן י"ג שנה ולא נוסף אחר לו יצחק באכר אחד אתה מיראני אלו אומר לי ה"ה כה"ה כח עמון לפני לא הייתי מעכב : הנני
 כך היא עניינתם של חסידים לשון עבד הוא ולשון ויוון : (ב) קח-נא . אין נא אלא לשון בקשה אחר לו בבקשה עמון עמוד לי כון
 הסקין שלא יאמר והראשונות לא היה כהן ממש (ס' הדרין פט) . את-בגד . אומר לו שני כנים יש לי אומר לו את יחידך אחר לו זה יחיד לאמנ
 זה יחיד לאמנ אחר לו אשר אהבת אחר לו שניהם אני אהבתי אחר לו את יצחק . ולמה לא ילה לו מתחלה שלא לערבו פתחום ותזוק דעתו
 עליו